

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88448053> (дата звернення: 23.02.2022).

3. Ухвала Дарницького районного суду м. Києва від 09 вересня 2015 р.,
судова справа № 753/8421/15-к. URL:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/58751115> (дата звернення: 23.02.2022).

4. Ухвала Хмельницького апеляційного суду від 23 березня 2021 р., судова
справа № 686/5858/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95731462>
(дата звернення: 23.02.2022).

5. Ухвала Барського районного суду Вінницької області від 01 грудня 2016
р., судова справа № 125/522/16-к. URL:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/63093297> (дата звернення: 23.02.2022).

6. Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 20 березня 2020 р.,
судова справа № 761/4943/20. URL:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88448053> (дата звернення: 23.02.2022).

7. Case of Oleksandr Volkov v. Ukraine (Application 21722/11): Judgment
European Court of Human Rights, 9 January 2013. URL:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871> (Last accessed: 13.03.2022).

8. Ухвала Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області
від 19 лютого 2019 р., судова справа № 537/616/19. URL:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80038310> (дата звернення: 23.02.2022).

Горідько Марина Володимирівна

аспірантка Академії адвокатури України

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ЧИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ?

Забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, засудженому,
виправданому права на захист є однією з основних засад судочинства в Україні.

Право на захист належить до загальновизнаних принципів міжнародного права й розглядається як необхідна умова забезпечення права на справедливий судовий розгляд.

Право підозрюваного (обвинуваченого), виправданого, засудженого на захист - це сукупність наданих йому законом повноважень для спростування підозри або обвинувачення, пом'якшення покарання, а також захисту своїх особистих інтересів.

При цьому, зловживання процесуальними правами – це протиправна процесуальна дія (бездіяльність) недобросовісної особи, спрямована на порушення судового розгляду, полягає в недобросовісному використанні прав, яке можна кваліфікувати через критерій відсутності серйозного законного інтересу, тобто легітимного прагнення захисту своїх прав від порушень, викладених у позові (скарзі, заяві) або легітимного прагнення отримання певних переваг, передбачених процесуальним законодавством [1].

В КПК України право на захист регламентовано в статті 20, де передбачено, що підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом.

При цьому, чинний КПК України на відміну від ЦПК України не містить визначення поняття зловживання процесуальними правами, перелік дій, які можуть бути визнані зловживанням процесуальними правами та заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами.

У ч.4 ст.61 КПК України (1960р.) згадується про «... особу, яка зловживаючи своїми правами, перешкоджає встановленню істини в справі, затягує розслідування чи судовий розгляд справи...» [2, с.157-158].

Проте, як в цивільному так і в кримінальному процесі виникає безліч ситуацій коли учасники процесу зловживають своїми процесуальними правами, посилаючись на реалізацію своїх прав в цілому та права на захист зокрема.

З метою підтвердження важливості законодавчого врегулювання поняття зловживання процесуальними правами, вважаю за необхідне проаналізувати деякі ситуації, які виникали під час судового розгляду кримінальних проваджень.

Так, у провадженні районного суду перебувало кримінальне провадження за фактом вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 309, ч. 2 ст. 307 КК України. Відносно обвинуваченого (Особа 1) обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою у зв'язку із тим, що останній раніше ухилявся від суду та майже рік перебував у розшуку. Під час підготовчого судового засідання прокурором заявлено письмове клопотання про продовження терміну дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою терміном на 60 діб. Під час підготовчого засідання в ході розгляду клопотання про продовження терміну дії запобіжного заходу, обвинувачений, достовірно знаючи про відсутність в складі районного суду іншого судді, а строк дії запобіжного заходу закінчується цієї ж доби о 00-00 годині, заявляє клопотання про відвід головуючого судді.

В ході розгляду заяви про відвід, судом не було враховано заперечення прокурора та те, що відповідно до ч. 4 ст. 81 КПК України, якщо заявлений відвід має ознаки зловживання правом на відвід з метою затягування кримінального провадження, суд, який здійснює провадження, має право залишити таку заяву без розгляду і як наслідок, у зв'язку з відсутністю в складі районного суду іншого судді, який міг би розглянути відвід, головуючим винесено ухвалу про визначення іншого суду для розгляду згадуваного клопотання, а попередньо заявлене клопотання прокурора залишено без розгляду.

Враховуючи те, що клопотання прокурора про продовження тримання під вартою залишено без розгляду, термін дії запобіжного заходу відносно обвинуваченого закінчився до розгляду іншим суддею заяви про відвід та обвинувачений був звільнений з-під варти.

Безперечно, в ст. 80 КПК України регламентовано, що особи, які беруть участь у кримінальному провадженні, за наявності підстав, передбачених ст.ст. 75-79 цього Кодексу, можуть заявити відвід слідчому судді, судді, присяжному, прокурору, слідчому, захиснику, представнику, експерту, представнику персоналу органу пробації, спеціалісту, перекладачу, секретарю судового засідання.

Проте, проаналізувавши процесуальну поведінку сторони захисту у вказаному кримінальному провадженні та відсутність об'єктивних підстав для заявлення відводу, можна зробити висновок, що обвинувачений, саме зловживаючи своїм процесуальним правом на захист в цілому і зокрема на заявлення відводів звернувся до суду з клопотанням про відвід головуючого судді.

Ще одним процесуальним правом підозрюваного, обвинуваченого в межах права на захист є право мати перекладача.

Так, згідно з вимогами підп. «е» п.3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3] кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право, якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, одержувати безоплатну допомогу перекладача. Відповідно до п.18 ч.3 ст.42 КПК України підозрюваний, обвинувачений має право користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

У провадженні суду перебував на розгляді обвинувальний акт відносно Особи 1 та Особи 2, обвинувачених у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 187 КК України, а саме у вчиненні розбійного нападу на осіб похилого віку, із проникненням до житла та застосуванням насильства до потерпілих. В ході судового розгляду кримінального провадження протягом року судом безпосереднього допитано потерпілих, свідків та досліджено письмові докази. При цьому, в ході судового розгляду обвинувачені чітко висловлювали свої позиції щодо пред'явленого їм обвинувачення, відповідали на запитання

головуючого, ставили запитанням потерпілим, висловлювали позиції під час розгляду клопотань прокурора. Проте, перед завершенням судового розгляду, фактично на стадії судових дебатів, обвинувачений, Особа 1, заявляє клопотання про залучення перекладача, оскільки української мови не розуміє.

Враховуючи вказане, можна зроби висновок, що обвинувачений, саме зловживаючи своїм процесуальним правом на захист в цілому і зокрема на залучення перекладача, з метою затягування судового розгляду звернувся із клопотанням про залучення йому перекладача.

Аналізуючи судову практику можливе навести ще багато прикладів зловживання учасниками процесу своїми процесуальними правами.

Часто, з метою затягування розгляду кримінального провадження, обвинувачені зловживають процесуальним правом зміни захисника (адже відповідно до ч. 4 ст. 324 КПК України захисникові, який раніше не брав участі у кримінальному провадженні, суд зобов'язаний надати час, достатній для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження і підготовки до участі в судовому засіданні), правом ознайомлення з матеріалами кримінального провадження (відповідно до ч. 2 ст. 317 КПК України після призначення справи до судового розгляду головуючий повинен забезпечити учасникам судового провадження можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, якщо вони про це заявлять клопотання) та іншими правами.

Враховуючи вказане та те, що кримінальне процесуальне законодавство не містить достатньо механізмів, для того щоб забезпечити з одного боку дотримання прав учасників процесу, а з іншого – виконання ними своїх процесуальних обов'язків, законодавець має доповнити КПК України статтями які б регламентували перелік дій, які суд може визнати зловживанням процесуальними правам, заходи для запобігання зловживанням процесуальними правами. Суди ж в свою чергу мають виробити критерії відокремлення дій, спрямованих на реальний захист прав учасників процесу від дій, що застосовуються для маніпулювання судовою системою, затягування розгляду справи тощо.

Список використаних джерел:

1. Узагальнення судової практики розгляду судами деяких питань, пов'язаних із зловживанням процесуальними правами: практика застосування новел цивільно-процесуального законодавства; за матеріалами судових рішень судів першої інстанції м. Одеси та Одеської області, Апеляційного суду Одеської області, ухвалених упродовж 15.12.2017 - 01.07.2018; а.с. 19.
2. Кухарук Ю.О. Правова проблема усунення захисника від участі у справі в кримінальному процесі України: дис.. ... канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.09. Київ: Академія адвокатури України, 2010.195с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

Кіліміченко Христина Юріївна

аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИП ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Принцип рівності прав, свобод та обов'язків людини і громадянина закріплений в Конституції України і займає центральне місце серед засад правового статусу людини і громадянина. Основний зміст вказаної засади знайшов відображення в ст. 24 Конституції України, відповідно до якої громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, майнового стану, етнічного та